

Archief van Amsterdamse notarissen
wordt eindelijk ontsloten

‘Dit ligt al eeuwen in het donker’

The mother of all archives, wordt het wel genoemd. Het Archief van de Amsterdamse Notarissen beslaat bijna dertigduizend protocollen en akten vanaf 1578. In totaal 3,5 kilometer archief. Die omvang is tegelijk ook de achilleshiel. Maar een tiende van dit archief is gedigitaliseerd. Daarom is het Stadsarchief Amsterdam een omvangrijk project gestart om alle notariële akten toegankelijk te maken.

TEKST Peter Steeman | BEELD Truus van Gog

Wat maakt het archief interessant? ‘Een notarieel archief klinkt voor een buitenstaander saai, maar het is eerder omgekeerd’, verzekert Pauline van den Heuvel, archivaris. ‘Overspel, fraude, belastingontduiking. Alles komt voorbij. Er is genoeg materiaal om een soapserie te schrijven. In de zeventiende en achttiende eeuw kwam iedereen bij de notaris. Een zeeman die na een reis van drie jaar thuiskomt en bij aankomst zijn vrouw zwanger aantreft, legde daarover een verklaring af bij de notaris. Maar ook bij een burenruzie werd, voor de rechtbank zich ermee bemoeide, eerst een getuigenverklaring bij de notaris opgemaakt. De rol van de notaris was breder dan je misschien zou verwachten. Soms fungeerde de notaris als secretaris van de hoofdofficier van justitie. Je zag notarissen die

zich specialiseerden. Sommigen werkten vooral in de haven. Anderen specialiseerden zich omdat ze een tweede taal beheersten. Een Amsterdamse notaris die Italiaans sprak, wist zich verzekerd van klanten die zaken deden met Italiaanse kooplied.’

HIATEN

‘De geschiedenis van de stad komt tot leven’, vult Mark Ponte, redacteur en onderzoeker, aan. ‘Ieder contract werd vastgelegd bij de notaris. Wanneer overzeese handel werd gedreven, werden de afspraken daarvoor eerst bij de notaris in Amsterdam opgeschreven. De archieven van de West Indische Compagnie zijn grotendeels verdwenen. Met dit archief kunnen we veel hiaten opvullen. Het biedt een schat aan informatie over de eerste bewoners van Nieuw-Amsterdam. Dat geldt ook voor Suriname en Brazilië. Mensen legden niet alleen hun zakelijke afspraken vast. Ze

brachten ook verslag uit bij de notaris als ze weer terugkwamen. Dat kon ook jaren later nog gebeuren. Zo vind je in het archief een akte uit 1700 waarin een ooggetuige verklaart waar 32 jaar eerder precies de grens was getrokken tussen Suriname en Cajana (Frans-Guyana). Als historicus vind ik de verhalen achter de akten interessant, omdat ze een extra inzicht geven. Je leest niet alleen over de handelscontacten van een graanhandelaar, maar ook over zijn sociale leven.’

BEDORVEN VIS

In een eerste proef met vrijwilligers werden in 3 maanden 13.000 akten onderscheiden en getypeerd en 67.000 persoonsnamen geïndexeerd. De akten die al gescand en geïndexeerd zijn, leveren interessante doorkijkjes op van het leven in de zeventiende en achttiende eeuw. Van een handgemeen tussen een keurmeester en een visverkoper op 18 augustus 1750 over bedorven vis waarbij de laatste de keurmeester een klap voor de tronie geeft ‘die hem de mond bloedde’, tot een boek dat vanwege het opruiende karakter in augustus 1753 door 2 ‘knechten uit de boeien’ als bewijsmateriaal naar de notaris werd gebracht om

Pauline van den Heuvel

‘Overspel, fraude, belastingontduiking. Alles komt voorbij’

verzegeld te worden. Een andere akte rept van een ‘dogter of vrouwspersoon’ die 8 juli 1732 bij het oversteken licht door een chaise wordt geraakt en ‘maar een weijnigje blaauw ziet’. Evengoed probeert haar stiefvader de bestuurder van de koets onder druk te zetten. Omstanders horen hem zeggen dat ‘hij hem wel wat uijt de beurs zou kloppen’.

VALKUIL

De kwaliteit van het archief is ook direct de grootste handicap. Hoe ontsluit je al die informatie? Er zijn al eerder pogingen gedaan om het notariële archief te indexeren. Van den Heuvel: ‘Er is vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw een index aangelegd van twee miljoen kaartjes. Die index wordt heel intensief geraadpleegd door onderzoekers van over de hele wereld. Dat het in die tijd niet lukte om het hele archief te indexeren – de huidige index beslaat ongeveer 8 procent van het archief – komt voor een deel omdat ze te veel de diepte ingingen. Er werden naast kaartjes met namen ook kaartjes aangemaakt op basis van een uitdijend systeem van trefwoorden, begrippen en locaties. Van een akte over een vrachtschip dat suiker van Suriname naar

Amsterdam vervoerde, werden kaartjes gemaakt van de bemanningsleden die in de akte worden genoemd, maar ook van de producten en plaatsen. In die valkuil willen we niet stappen.’

In plaats daarvan vertrouwt het Stadsarchief op een techniek die heel erg eenentwintigste eeuw is: *crowdsourcing*. Zodra het scannen is gestart, gaan vrijwilligers aan de slag om persoonsnamen en andere gegevens uit de akten te indexeren. Van den Heuvel: ‘Mensen kunnen zich hiervoor aanmelden. Op dit moment hebben we zo’n 120 vrijwilligers. Ze krijgen een scan van een akte waarvan ze de naam, datum, type akte en locatie invoeren. Wie het snel doet, is in vier minuten klaar, maar dat is geen voorwaarde. Sommige vrijwilligers lezen de hele akte uit interesse, een ander vindt het misschien een sport om er snel doorheen te scannen. Wat het tempo in ieder geval beïnvloedt, is de leeftijd van de akte. Vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw zijn de akten goed te lezen. Dan krijgen ze vaker een standaardindeling. Voor die tijd is de vorm losser. Het is geschreven in oud-Nederlands. En ze zijn niet altijd even netjes geschreven. De ene notaris schreef netter dan de andere.’

LANGE ADEM

Dit is een project met een lange adem, benadrukt Van den Heuvel. ‘In totaal gaat het om minstens vierenhalf miljoen akten. In het verleden zijn er incidenteel akten gescand. Nu willen we vijftienduizend scans per dag

gaan doen. De website waarmee we de aandacht vestigen op het archief met de verhalen uit notariële akten is vooral een visitekaartje. Bedoeld om de aandacht te trekken van vrijwilligers, maar ook van onderzoekers en studenten. We willen ook sponsors interesseren. Met ons huidige budget kunnen we twee jaar vooruit, maar er is meer nodig.’

Als het project klaar is, beschikt het stadsarchief over een database van ruim 60 terabyte aan data. Een goudmijn voor een historicus, benadrukt Ponte. ‘Met die data kun je patronen gaan ontdekken. Hoeveel geld werd er geleend in een bepaalde periode? Hoeveel schepen gingen er naar Riga? Er ontstaat voor het eerst een heel gedetailleerd beeld van de samenleving in die tijd. Hoe ging men bijvoorbeeld om met homoseksualiteit? Hoe was het gesteld met uitgaansgeweld? Daarnaast kun je straks heel precies inzoomen. We weten vaak wel wie de eigenaren waren van een pand, maar wat waren de beroepen van al de eigenlijke bewoners? Hoe zagen hun levens eruit? Wat voor bezittingen hadden ze?’ Van den Heuvel: ‘Dit ligt al eeuwen in het donker. Nu gaan we het ontdekken.’ ■